basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

IBANGA LE-12

ISIZULU ULIMI LOKUQALA LOKWENGEZA (FAL)

IPHEPHA LESIBILI (P2)

NOVEMBA 2011

AMAMAKI: 70

ISIKHATHI: amahora ama-2

Leli phepha linamakhasi angama-22.

IMIYALELO KWABAHLOLWAYO

1. Fundisisa kahle imiyalelo ngaphambi kokuba uphendule imibuzo.

2. Bheka kokuqukethwe uphawule izinombolo zemibuzo ebhekiswe emsebenzini owufunde phakathi nonyaka.

3. I-eseyi yakho yemibhalo kumele ibe ngamagama aphakathi kwayi-190 kuya kwangama-240.

4. Emibuzweni emifishane, uzoholwa imiklomelo enikeziwe embuzweni ukuthi impendulo yakho kufanele ibe yinde kangakanani.

5. Bhala izinombolo zezimpendulo zakho ngale ndlela ezibhalwe ngayo emibuzweni.

6. Bhala ngesandla esibonakalayo nesifundekayo.

7. Qala ISIQEPHU NESIQEPHU ekhasini ELISHA.

8. Kulindeleke ukuba uphendule imibuzo EMIBILI kunoma yiziphi izincwadi ezimbili . Akungathathwa imibuzo imibili encwadini eyodwa.

9. QAPHELA: Uma ukhetha ISIQEPHU D phendula imibuzo ngezinkondlo EZIMBILI.

OKUQUKETHWE:

Leli khasi lizosiza abafundi ukukhetha imibuzo abafisa ukuyiphendula.

ISIQEPHU A: INOVELI ***Phendula noma yimuphi umbuzo OWODWA***		
IZINOMBOLO ZEMIBUZO	**IMIBUZO**	**IKHASI**
1. *Kusinda Kwehlela Endodeni*	Umbuzo omude **[35]**	4
	NOMA	
2. *Kusinda Kwehlela Endodeni*	Umbuzo omfishane **[35]**	4
	NOMA	
3. *Umshado*	Umbuzo omude **[35]**	6
	NOMA	
4. *Umshado*	Umbuzo omfishane **[35]**	6
ISIQEPHU B: UMDLALO ***Phendula noma yimuphi umbuzo OWODWA***		
5. *Isiko Nelungelo*	Umbuzo omude **[35]**	8
	NOMA	
6. *Isiko Nelungelo*	Umbuzo omfishane **[35]**	8
	NOMA	
7. *Ababulali Benyathi*	Umbuzo omude **[35]**	10
	NOMA	
8. *Ababulali Benyathi*	Umbuzo omfishane **[35]**	10
ISIQEPHU C: IZINDABA EZIMFUSHANE ***Phendula noma yimuphi umbuzo OWODWA***		
9. *Mhla Liduma Laduma*	Umbuzo omude **[35]**	12
	NOMA	
10. *Umunwe*	Umbuzo omfishane **[35]**	12
ISIQEPHU D: IZINKONDLO ***Phendula noma yimiphi imibuzo EMIBILI*** **[17 ½ + 17 ½ = 35]**		
11. *Lobu Bungani Ngiyabuhlonipha*	Umbuzo omfishane **[17 ½]**	14
	NOMA	
12. *Inhlansi Yakho Thuli*	Umbuzo omfishane **[17 ½]**	16
	NOMA	
13. *Ngingoweliba*	Umbuzo omfishane **[17 ½]**	18
	NOMA	
14. *UNozidumo*	Umbuzo omfishane **[17 ½]**	20

ISIQEPHU A: INOVELI

Phendula umbuzo OWODWA kulesi siqephu. Uma ukhetha umbuzo omude bhala ngamagama ayi-190 kuya kwangama-240.

UMBUZO 1: *KUSINDA KWEHLELA ENDODENI* – SJ Mchunu

Ukuzithuthukisa kuyinto enhle. Akufanele umuntu aneliswe yilokho anakho kuphela, kuhle ukuhlala njalo ufuna ukuthola okungcono njalo. Sekela lo mbono ubhekise kuManyoba. **[35]**

NOMA

UMBUZO 2: *KUSINDA KWEHLELA ENDODENI* – SJ Mchunu

Funda isiqeshana esingezansi bese uphendula imibuzo elandelayo.

UManyoba wasebenza eGoli iminyaka eminingi engakwazi ukuzijabulisa ngoba efundisa izingane zakhe, efuna ukuba zisebenze zinganceli izithupha njengaye. Engakayi ukuyofuna umsebenzi ePitoli, wake wahlaselwa ukufa okwamenza waphindela ekhaya. Wahlatshwa yizibhobo zathi azimbulale, zaze zathi izinsizwa zakubo kungcono abuyele ekhaya ukuze alashwe ngesiZulu ngoba becabanga ukuthi waphuzela okhambeni okwakuphehlelwa amanzi ngalo. Wahanjiswa ekhaya ngokushesha. Walashwa kodwa kwanhlanga zimuka nomoya, wase eyiswa esibhedlela. Wahlala izinyanga ezintathu zonke elashwa esibhedlela saseGreytown. Esengcono waphindela eGoli lapho ayesebenza khona, wahlala unyaka wonke wasethola umsebenzi ePitoli. Kwaba kubi impela ezinsizweni zangakubo esehamba eGoli, kodwa kwakungekho ababengakwenza ngalokho ngoba babengeke balawule impilo yakhe. Wahamba kanjalo-ke eGoli.

Engakashiyi ePitoli wafunda ukushayela izimoto ezincane, wazithola izincwadi zokushayela ngemuva kokukhulu ukwehluleka lokhu. Wajabula kakhulu ngoba uNdabazabantu wamnika umsebenzi wokushayela khona ngaphakathi efemini, ngemuva nje kwesikhashana esanda kuthola izincwadi. Ngemuva kwezinyanga ezimbalwa, wanikwa umuntu owazi kahle indawo ukuze aqale ukuhambisa izimpahla ezindaweni lapho zifuneka khona. Lo msebenzi wamhambisa iPitoli neGoli lonke ngoba wayediliva izimpahla. Wawusebenza-ke lo msebenzi ngokukhulu ukuzimisela lokhu. Wagcina ewushiyile umsebenzi wabuyela kwelakubo.

EPitoli wasebenza kahle impela ehlala ehositela eMamelodi. Nakho**n**a la kwakukhona ezinye izinsizwa zangakubo, okwakuyizo ezamtholela umsebenzi. Inkinga yakhe manje kwakungukuthi izingane sezikhulakhulile, sekufanele ziyosebenza isithupha. Akabange esachitha isikhathi ngemuva kwalokho, washiya emsebenzini maqede wayofuna indawo eMdlovana ukuze asuse umndeni wakhe, wayokwakha eZitendeni. Umsebenzi wawungekho kahle eGreytown, waseya eMgungundlovu lapho athola khona eDeli. Lapha babesenga izinkomo epulazini lomLungu, maqede babuyele eDeli beyosebenza ngaphakathi. Akawutholanga owokushayela ngoba izincwadi zakhe zabe zizincane kukhona izimoto ezinkulu lapha emsebenzini.

2.1 Kwakungubani unkosikazi kaManyoba? (1)

2.2 UManyoba wayenezingane ezingaki? (1)

2.3 Ngokwalesi siqeshana esingenhla, yini eyayenza ukuthi uManyoba angakwazi ukuzijabulisa? (1)

2.4 Chaza lezi zimo zokukhuluma njengoba zisetshenziswe endabeni:

2.4.1 Ukuncela isithupha (2)
2.4.2 Kwanhlanga zimuka nomoya (2)
2.4.3 Ukuhlaselwa ukufa (2)

2.5 Yini eyenziwa uManyoba ukuzithuthukisa ngesikhathi esasebenza ePitoli? Bhala amaphuzu AMABILI. (2)

2.6 Yimuphi umgomo owabekwa uManyoba ngowayezothola imali yakhe uma yena eseshonile? (2)

2.7 Bhala izinto EZINTATHU ezikhombisa ukungaphatheki kahle kukankosikazi kaManyoba emzini wendodana yakhe uFanyana. (3)

2.8 Amadodana kaManyoba awakhulumanga namakhosikazi awo ngaphambi kokuthatha isinqumo sokuhamba nabazali bawo. Ngokubona kwakho kwakufanele yini kwenzeke kanjalo? Sekela impendulo yakho. (2)

2.9 Wena ucabanga ukuthi kwakufanele yini ukuthi abantwana bakaManyoba bamhlukanise nonkosikazi wakhe ngesikhathi engasakwazi ukuzondla? Sekela impendulo yakho ngamaphuzu AMABILI. (3)

2.10 Ekugcineni kwale ndaba uManyoba ugcina eseyisigwili. Ngamaphuzu AMABILI chaza kafushane ukuthi lokhu kwenzeka kanjani. (2)

2.11 Ngabe umbono noma iqiniso ukuthi uManyoba akumsizanga ukufundisa izingane zakhe? Sekela impendulo yakho. (3)

2.12 Wena ukube wawunguManyoba, wawuzobapha yini abantwana bakho imali uma usuwine ilotto emva kokuthi bekuphathe kabi? Sekela impendulo yakho ngamaphuzu AMABILI. (2)

2.13 Ngabe umbhali wale ndaba uhlose ukusifundisani ngayo. Bhala OKUBILI. (2)

2.14 Qondanisa UHLU A noHLU B

UHLU A		UHLU B
2.14.1	UMirriam	A wayedume ngokudlala ibhola esakhula
2.14.2	UThembelihle	B unkosikazi kaFanyana
2.14.3	UManyoba	C umfundisi eMnambithi
2.14.4	Indodana kaZakwe	D indodakazi kaManyoba
2.14.5	UMaNene	E ingane kaFanyana

(5 x 1) (5)
[35]

NOMA

UMBUZO 3: *UMSHADO* – N Zulu

Kunesimo sokukhuluma esithi 'Uthando Aluboni'. Chaza lesi simo sokukhuluma ubhekise kuBhekani. **[35]**

NOMA

UMBUZO 4: *UMSHADO* – N Zulu

Funda isiqeshana esingezansi bese uphendula imibuzo elandelayo.

Kwedlula amasonto amaningana impela iphupho lilokhu limbelesela uBheki. Noma kunjalo akayivezi le ndaba kunina. Imququda yedwa. Afikelwe umqondo wokuthi ake aye kwababonayo, bambhulele. Awulahle lo mqondo. Abone ukuthi sengathi izomehlisa isithunzi le nto yokuhambela izangoma enguthisha. Wabuye wakhumbula nendaba ayeyizwe ngomngani wakhe, yayithinta sona isangoma. Lesi sangoma wawuthi uma uqala ukufika kuso sikubalele bonke abantu abakhulu esesake sabasiza. Wabona uBheki ukuthi akayiyeke leyo nto, angaze angene kulabo ababalwa yisangoma.

Waqinisela nokho phezu kokuba iphupho lalimphethe kabi. Okwakumphatha kabi du; ukuthi leli phupho lingabuvezi nakancane ubuhle bukaTholakele.
'Kodwa noma kunjalo ngizoshada noTholakele. Angikwazi ukunqamula lolu thando enginalo naye.' Ukhuluma yedwa njalo uBheki. Afike ekhaya alungiselele ukuya emsebenzini.

'Akukho myalezo ngoLindiwe mama?'
'Awukho mntanami. Ngisazolinda nanamuhla.'
Ahambe uBheki aqonde esikoleni. Sasingekho isidingo sokuba abonane noTholi ekuseni. Esalinde imoto wezwa ngabantu bexoxa ngemoto ebomvu ethatha amantombazane ayodlwengulwa maqede abulawe. Waziduduza ngokuthi ngeke yenzeke leyo nto kuLindiwe. Yamethusa nokho le ndaba. Afike esikoleni nakhona

kuxoxwa yona leyo ndaba. Abone ukuthi akakabuze uSifiso ngale ndaba ngoba kuningi akwaziyo.
'Uke wezwa nje ngale moto ebomvu okuthiwa ithatha amantombazane Sfiso?'
'Kuthiwa iwathatha iwasephi?'
'Ayobulawa phela.'
'Cha, angiyazi.'
'Ikhona yini intombazane oyaziyo abayithathile?'
Angabaze manje uBheki agcine ephendulile: 'Ikhona, kodwa bathe bayiyisa ekhaya layo.'
'Usuke wayicinga ekhaya kodwa?'
'Cha.'
Bathule okwesikhashana aqhubeke uSfiso abuze: 'Konje uthi ungase ushade impela noTholi?'
'Akungatshazwa. Izinto zona azingihambeli kahle, kodwa ayikho into engingayenza. UTholi uyangithanda nami ngiyamthanda.'
'Uzomlobola kubani?'
'Kanti abekho yini abakubo?'

4.1 Wayenza msebenzi muni uBhekani? (1)

4.2 Yiliphi leli phupho elalibelesela/limhlupha uBhekani? (2)

4.3 Chaza lezi zimo zokukhuluma njengoba zisetshenzisiwe endabeni:

4.3.1 ukuqugqudwa yindaba (2)
4.3.2 ukwehla isithunzi (2)
4.3.3 abantu ababonayo (2)

4.4 Bhala izinto EZIMBILI ezazenza ukuthi uBhekani angathandi ukuyobhula. (2)

4.5 ULindiwe okukhulunywa ngaye kulesi siqephu wayehlobene kanjani noBhekani? (2)

4.6 Yini eyayenzeke kuLindiwe eyayibangela ukuthi uBhekani akhathazeke ngaye? (2)

4.7 Bhala izinto EZIMBILI ezifakazela ukuthi uSifiso wayenolwazi oluningi mayelana nezindaba ezithinta uBhekani noTholakele. (2)

4.8 Ngokucabanga kwakho, kungani uTholakele ebonakala engafanele ukuthi athandane noBhekani? Bhala amaphuzu AMABILI. (2)

4.9 Ngabe ngumbono noma iqiniso ukuthi uBhekani wayesenalo uthando lukaLindiwe nakuba basebenesikhathi eside bagcinana? Sekela impendulo yakho. (2)

4.10 UBhekani uvezwe njengomlingiswa ongathandi ukulalela abantu uma bemunika izeluleko. Uyavumelana noma uyaphikisana nalesi sitatimende? Sekela impendulo ngamaphuzu AMABILI. (3)

4.11 Ngabe uyavuma noma uyaphika ukuthi ekugcineni kwaleli noveli kunengwijikhwebu? Sekela impendulo yakho ngokuchaza okwenzekayo esiphethweni ngamaphuzu AMATHATHU. (4)

4.12 Mlayezo muni esiwuthola ngokufunda leli noveli? Chaza bese usekela ngamaphuzu AMABILI. (3)

4.13 Qondanisa UHLU A noHLU B

UHLU A		UHLU B	
4.13.1	Ukubelesela	A	ukuqeda uthando
4.13.2	Ukubhula	B	ukukhulisa uthando
4.13.3	Ukulahla umqondo	C	ukufuna incazelo esangomeni
4.13.4	Ukunqamula uthando	D	ukuphindaphinda into eyodwa
		E	ukuyeka ukucabanga ngento ethile

(4 x 1) (4)
[35]

AMAMAKI ESIQEPHU A: 35

ISIQEPHU B: UMDLALO

Phendula umbuzo OWODWA kulesi siqephu. Uma ukhetha umbuzo omude bhala ngamagama ayi-190 kuya kwangama-240.

UMBUZO 5: *ISIKO NELUNGELO* – N Zulu

Bhala izehlakalo ezikhulisa lo mdlalo (isakhiwo) kuze kufike kuvuthondaba. **[35]**

NOMA

UMBUZO 6: *ISIKO NELUNGELO* – N Zulu

Funda isiqeshana esingezansi bese uphendula imibuzo elandelayo.

(UMondise ukhuluma noThenjiwe endlini)

Mondise: Usuhlale isikhathi eside lapha ndodakazi. Kuzofuneka ngikubuyisele emzini.

Thenjiwe: Hawu Baba!

Mondise: Impela. Unyoko nami sesikuchazele kabanzi ngesiko lokungena. Akusekho esingabuye sikusho okudlula lokhu.

Thenjiwe: Ngizwile nami baba. Inkinga idalwa ukuthi anginalo uthando lukaDumisani mina.

Mondise: Uqinisile. Akulula umthande engekho eduze. Yikho ngithi buyela emzini nabo bazame abangakuzama manje.

Thenjiwe: Okungcono ngizovele ngiye kozihlalela kwasisi mina.

Mondise: Kubi ukungalaleli. Usufuna ukuyokonisa udadewenu-ke manje kanti uzihlalele kahle emzini. Ufuna ukubonani? Ufuna ngikubambe ngezandla?

Thenjiwe: *(Zigcwale amehlo)* Ngiyaxolisa baba. Ngicela wazi ukuthi ukubuyela kwami emzini akusho ukuthi ngiyogana uDumisani.

Mondise: Le nkani yakho isifake abantu abaningi ezinkingeni. Ngiyajabula ngoba amaphoyisa ambopha ngokushesha uSipho.

Thenjiwe: Hawu baba. USipho uboshiwe?

Mondise: Uboshiwe, angithi uyena lo odala ube nenkani.

Thenjiwe: USipho akanacala. Wayengilamulela.

Mondise:	Ukhona umuntu olamula ngommese? Lunga-ke ntokazi. Kuzofuneka sidlule kugogo wakho. Uvele wavukwa ukugula kwakhe ezwa lezi zimanga zakho. Angazi noma siyomfica esaphila.
Thenjiwe:	Uthi nimtshelile ukuthi ngiganiswa umuntu ngingamfuni?
Mondise:	Usuyomtshela wena lokho. Thina usibeka icala lokuthi asikufundisanga ngani wonke amasiko esintu. Cishe naye ufuna ukulahlela umlomo okokugcina.
Thenjiwe:	Angifuni baba ukubuyela emzini.
Mondise:	Ayikho into engenziwa manje. Emva kokulimala kukaDumisani yaphoqeleka ukuthi uhambe. Sizosuka ngezimoto zasemini lapha ukuze sidlule esalukazini. Siyahamba akukho okunye?
Thenjiwe:	Kodwa ba ...
Mondise:	Siyahamba emini. Uyangizwa?
Thenjiwe:	Asihamb ...
Mondise:	Sengathi usungikhohliwe wena. Siyahamba emini. Kuphela-ke. Uyezwa?
Thenjiwe:	Ngiyezwa baba.
Mondise:	Uma sengithi asihambe siyobe sesihamba. Emzini angisafuni msindo ozowususa manje. Ngifuna uzithobe ufane nemvu. Ususiphoxe kakhulu. Hamba uqoqe izimpahla zakho zonke. *(Behlukane)*

6.1 Ngubani uSkhumbuzo ngokwalo mdlalo? (1)

6.2 Ingabe uThenjiwe uzokwenzani ekhaya njengoba ethi akakaqedi nosuku olulodwa nje? (1)

6.3 Wayeboshelweni uSipho? (2)

6.4 Yimaphi amagama amabi athi uThenjiwe akhulunywe ngugogo wakhe? (2)

6.5 Iliphi leli siko uMondise athi sebamchazela kabanzi uThenjiwe ngalo? (2)

6.6 Ngubani lo sisi uThenjiwe athi uzohlala kwakhe? (1)

6.7 UThenjiwe uvezwe njengomlingiswa onenkani. Sekela lesi sitatimende ngamaphuzu AMABILI. (4)

6.8 Chaza lezi zimo zokukhuluma njengoba zisetshenziswe endabeni:

6.8.1 Zigcwale amehlo. (2)

6.8.2 Ukuchaza kabanzi (2)

6.9 Bhala izizathu EZIMBILI ezazenza ukuthi uThenjiwe angafuni ukugana uDumisani. (2)

6.10 Wena wawungenzenjani ukuba wawunguThenjiwe kufanele ungenwe uDumisani? Sekela impendulo yakho. (2)

6.11 Ngabe iqiniso noma umbono ukuthi ugogo kaThenjiwe wayemcindezela ukuthi ashade noDumisani? Sekela impendulo yakho ngamaphuzu AMABILI. (3)

6.12 UMondise uthi uThenjiwe uyokonisa udadewabo emzini. Ngokucabanga kwakho chaza ukuthi wayezomonisa kanjani. (2)

6.13 Lo mdlalo uphathelene nezamasiko. Sekela lesi sitatimende ngamaphuzu AMABILI. (4)

6.14 Qondanisa UHLU A noHLU B

UHLU A		UHLU B
6.14.1	Umakoti wakwaZungu	A umqhathi
6.14.2	Wavimba uDumisani ekuphuzeni itiye noshevu.	B umyalezo
6.14.3	Umlingiswa ophikisana nommeleli.	C uThenjiwe
6.14.4	Isifundo osithola uma usufunde umdlalo wonke.	D ingwijikhwebu
6.14.5	Yilokho okusuke kungalindelekile esiphethweni sendaba	E uThabi
		F imbangi

(5 x 1) (5)
[35]

NOMA

UMBUZO 7: *ABABULALI BENYATHi* – RM Mngadi

Bhala izehlakalo ezikhulisa lo mdlalo (isakhiwo) kuze kufike kuvuthondaba. **[35]**

NOMA

UMBUZO 8: *ABABULALI BENYATHI* – RM Mngadi

Funda lesi siqeshana esilandelayo bese uphendula imibuzo engezansi.

Shandu:	(*Ithukuthele kodwa nokudumala kuyabonakala kuyo*). MaNgema, le nto iyadlondlobala. Nakhu-ke manje sekuboshwe nenduna yami.
MaNgema:	*(Udumele)* Baba, uqinisile uma uthi lolu daba luyadlondlobala. Ngempela luyabhebhetheka. Konke lokhu kudalwa yinkani yaleli Khansela. Uyedelela ngempela lo muntu ndini. Uthi abantu mabenze njani uma ebiza imihlangano engakwazisile? Hawu! Waze wasilaya lo Hulumeni ngokungawaqeqeshi amakhansela akhe. Wake wezwaphi nje ukuthi umuntukazana uke abize isizwe senkosi ngaphandle kokwazisa inkosi ebusa kuleyo ndawo. Nayo intando yeningi angiboni ukuthi ingakuvuma lokho.
Shandu:	Uthole into emfanele uMbandlwa ngoba nguye okufanele adodise ikhansela lakhe. Uyabona-ke mina sengizoliqinisa elami ikhanda. Bengimethemba lo mfana wakwaMbandlwa.
MaNgema:	Baba ungamethemba kanjani umuntu oyimpohlo? Wake wezwaphi ukuthi abantu bangaholwa yimpohlo? Yazini impohlo? Okunye nje lokho okubhidliza isizwe. Thina maZulu asimbeki umuntu oyimpohlo esikhundleni.
Shandu:	Angithi intando yeningi nje. *(Aneke izandla)* Kudingeka ngiye enkantolo ngoMsombuluko khona ngizobheyila uDlamini uma kudingeka.
MaNgema:	Baba, umthintile nje ummeli uSidamba?
Shandu:	MaNgema! Leyo yinto engiyenze kuqala ngesikhathi ngizwa eyokuboshwa kukaDlamini. Uyazi mina ngithandazela ukuthi kungasuki umbhedukazana endaweni yami. Phela sekungenzeka kubuye udlame njengoba lunjalo.
MaNgema:	(*Aneke izandla sakulahla ithemba*) Baba! Uma kusenabantu abanjengoDuma noMbandlwa, luzobuya udlame.
Shandu:	*(Ahebeze ngesandla sokudla*) Hhayi bo, ungasho njalo! Phela udlame aluzange luklomelise muntu. Ngusathane kuphela owabutha izindondo.
MaNgema:	Kukho konke okwenzekayo nokusazokwenzeka, wena baba kumele wazi nje ukuthi nguwe inkosi yale ndawo. Kubi okwenzekayo kodwa kuthathe njengomzabalazo wamakhosi. Mhlawumbe nalo Hulumeni uzocabanga ngokunye. Kunini nje bekhuluma, bebikezela ngomthetho wamandla amakhosi.

8.1 Ngubani oboshiwe lapha futhi uboshelweni? (2)

8.2 Usebenza msebenzi muni uSidamba? (1)

8.3 Chaza lezi zimo zokukhuluma ezilandelayo:

8.3.1 Ukudlondlobala kodaba. (2)

8.3.2 Ukuqeqesha amakhansela. (2)

8.3.3 Ukubheyila umuntu. (2)

8.4 Uqonde ukuthini uMaNgema uma ethi 'Thina maZulu asimbeki umuntu oyimpohlo esikhundleni'? (2)

8.5 Kunezinto ezazenziwa uMaShezi ezazikhombisa ukungamhloniphi umyeni wakhe. Bhala zibe ZIMBILI. (2)

8.6 NgokukaDlamini yiziphi izinto EZIMBILI ezibhekwayo uma kubekwa indoda esikhundleni. (2)

8.7 Kungani uShandu ethi udlame aluzange luklomelise muntu? (2)

8.8 Yini eyenza uMaNgema athi udlame luzobuya? (2)

8.9 Ingabe kuliqiniso noma umbono ukuthi nakuba uDuma waqala ephakeme wagcina ethotshisiwe (humble). Sekela impendulo yakho ngamaphuzu AMABILI ubhekise kuDuma. (3)

8.10 Yini isisusa sodweshu kulo mdlalo? Sekela impendulo yakho. (2)

8.11 Luhlobo luni lomdlalo lolu? Sekela impendulo yakho. (3)

8.12 Bhala abantu ABABILI abangabaqhathi kulo mdlalo. Sekela impendulo yakho. (3)

8.13 Qondanisa UHLU A noHLU B.

UHLU A	UHLU B
8.13.1 Umuntukazana	A Ukukhulumela into phambili.
8.13.2 Ukudodisa umuntu	B Ukubuka emehlweni.
8.13.3 Ukubikezela	C Umuntu ongelutho/ ongahloniphekile emphakathini.
8.13.4 Ukubheka ngqo	D Ukubambana ngezandla.
8.13.5 Ukuxhawulana	E Ukubonisa umuntu.
	F Umuntu oyisikhulu emphakathini.

(5 x1) (5)

[35]

AMAMAKI ESIQEPHU B: 35

ISIQEPHU C: IZINDABA EZIMFUSHANE

IZINYEMBEZI ZOTHANDO – DBZ Ntuli (Umhleli)

Phendula umbuzo OWODWA kulesi siqephu esilandelayo. Uma ukhetha umbuzo omude bhala ngamagama ayi-190 kuya kwangama–240.

UMBUZO 9: *Mhla Liduma Laduma* – MJ Mngadi

Le ndaba yenzeka kukhompathimente yesitimela esisuka eGoli silibhekise eThekwini. Chaza ukuthi ukwenzeka kwale ndaba kukhomphathimente kuyiphumelelisa kanjani indikimba yale ndaba. **[35]**

NOMA

UMBUZO 10: Umunwe – S Zimema

Funda lesi siqeshana esingezansi bese uphendula imibuzo elandelayo.

Angazi ukuthi yini le eyenza ukuthi silutheke, sibe nesibindi sokuyosukela abantu esingabazi ukuthi banjani, baphila yiphi impilo. Kuqala amasoka ayebulawa yizishimane ezinesikhwele. Izishimane lezo zazikhwelezela izintombi zazo. Namhlanje amasoka asevele azifele wona, engadutshulwanga, futhi engagwazwanga izishimane. Okubuhlungu yikho ukuthi amasoka lawa abulala nabantu abangenacala, ngaso lesi sikhali esingabonakali.

Akabonakali umuntu ohlome ngalesi sikhali. Zimbi izinto lapha ngaphandle. Kuyabhujwa. Zimbi izifo ezikhona namhlanje. Umuntu uyaye azitshele ukuthi ngeke abe nogcobho umuntu amthandayo ngenxa yamehlo akhe asuke evalwe wuthando. Nami ngiyabalwa kulabo abazitshela lokho. Abahlengikazi ngibathemba kakhulu-ke bona. Yingakho ngibathanda kangaka nje. Ngiyazi ukuthi bangabantu abazinakekelayo kakhulu. Yibona abazi kangcono kunathi mayelana nobungozi bezifo kanye nokuvikelwa kwazo. Ngibabona bephephe kakhulu.

Amehlo ami nawaleya ntokazi athi uma ehlangana, kube sengathi kubakhona into esamlingo eyenzekayo. Kade eqeda kuhlangana khona manje nje amehlo ethu. Athe angahlangana, yawabalekisa intokazi le. Aphinda ahlangana. Yaphinda yawabalekisa. Isho ukuthini le nto madoda? Ngabe kukhona ekuzwayo nayo ngaphakathi? Ngabe izwa le nto engiyizwayo? Kungenzeka izinto ziqondane madoda?

'Sawubona Sisi,' kusho mina ngibeka ithileyi lami etafuleni.
'Yebo,' kuphendula intokazi, ingangibheki ngisho ukungibheka.
'Angazi noma ngenza iphutha yini ngokuhlala nawe kuleli tafula?'
'Cha.'
'O, ngiyabonga.' Ngasho ngidonsa isihlalo. Ngahlala. Ngahlala ngaqondana nayo ngqo, yaba ngale kwetafula. Ibheke phansi. Sengifisa sengathi ingavusa ubuso bayo, yikhona ngizokwazi ukuyibona kahle, ngiyibona eduze. Ayingibheki nokungibheka, iqhubeka nalokhu ekwenza lapha epuletini layo.

10.1 Izishimane zaziwabulalelani amasoka? (1)

10.2 Nikeza izizathu EZINTATHU ezenza lo muntu athi abahlengikazi uyabethemba. (3)

10.3 Yini esuse le nsizwa lapho ekade isebenza khona njengoba isisebenza lapha nje? (1)

10.4 Yini eyenza le nsizwa ibize uZodwa ngenkomo edla yodwa? (2)

10.5 Chaza lezi zimo zokukhuluma:

10.5.1 Ukubalekisa amehlo (2)
10.5.2 Ukukhuluma ngokunensa (2)
10.5.3 Isikhali esingabonakali (2)

10.6 Khetha impendulo efanele kubakaki:

10.6.1 Le nsizwa isebenza esibhedlela esibizwa ngokuthi yi (Grey's, Edendale, Chris Hani). (1)
10.6.2 UZodwa (ungunesi, unguthisha, ungumabhalane). (1)

10.7 Bhala izinto EZINTATHU uZodwa athi akazithandi ngabangani. (3)

10.8 Chaza ngomyalezo otholakala kule ndaba. (2)

10.9 Ayethembekile le nsizwa ekhuluma kulesi siqeshana. Ngabe uyavumelana noma uyaphikisana nalokhu. Sekela impendulo yakho ngamaphuzu AMABILI. (3)

10.10 Akuyona into enhle ukuqonywa yizintombi eziningi ngesikhathi esisodwa. Sekela lo mbono ngamaphuzu AMATHATHU. (3)

10.11 Ngabe yiqiniso noma umbono ukuthi uZodwa wayeziphethe kahle. Sekela impendulo yakho ngamaphuzu AMABILI. (3)

10.12 Ngabe isihloko sale ndaba siyahambelana yini nokwenzeka endabeni? Sekela impendulo yakho ngamaphuzu AMABILI. (3)

10.13 Chaza ingwijikhwebu etholakala kule ndaba emfushane. (3)
[35]

AMAMAKI ESIQEPHU C: 35

ISIQEPHU D: IZINKONDLO

IZINKWAZI ZOTHUKELA/AMAHLOKOHLOKO – EJ Mhlanga no JJ Thwala

UMBUZO 11

Khetha izinkondlo EZIMBILI kuphela bese uphendula imibuzo.

Funda le nkondlo engezansi bese uphendula imibuzo elandelayo.

Lobu Bungani Ngiyabuhlonipha – LMMS Madondo

1 Lobu bungani ngiyabuhlonipha
2 Ngiyabuhlonipha lobu bungani
3 Bungani ngikubuke ngakugqolozela
4 Ngakugqolozela ngabona izimpawu,
5 Izimpawu ezenze ngakuhlonipha
6 Ngikuhloniphe ngibuka indlela owakhiwe ngayo.
7 Isisekelo sakho siqine siyitshe
8 Size sibe yitshe nje kaze sakhiwa ngani
9 Ngisinge ngahlonga ngathola iqiniso
10 Sakhiwe ngothando neqiniso.

11 Uma kwehlela nihambe nibaningi
12 Nikhaphuzela,
13 Kufikwe ethafeni bancipha ohamba nabo,
14 Kuqoshwe intaba sebeyidlanzana ohamba nabo,
15 Ufike esicongweni usuhamba nomngani
16 Weqiniso.
17 Bayazibuza abangani ukuthi yini imfihlo
18 Yakho
19 Imfihlo yakho uQiniso uThembeka
20 uNoluthando
21 Uma laba beke bashingila
22 Kumuka konke kuphele konke.
23 Kungumqansa ukubuyisa lezi zithandani
24 Maye itshe ukuzibuyisa

25 Kufike izivunguvungu neziphepho
26 Kwawohloka konke ziphephetha zibhenguza
27 Amakloba omlilo nawo azizwe amandla
28 Izikhukhula nazo azizibekanga phansi
29 Babaleke bonke bashiya isithunzi
30 Wama wasala wazimelela waqinisela.
31 Lobu bungani buphoswe emlilweni basha
32 Babuka abathi iphelile indaba kanti lutho
33 Buphume emlilweni bacwebezela kakhulu
34 Kunakuqala
35 Buphume sebuqine buyinsimbi.

36	Kufike nongqoqwane
37	Kuzithemba okungunkunzimalanga,
38	Kuneqiniso ukuthi kuzobuqeda lobubungani.
39	Phinde wehlulekile Qhwandini.
40	Ugadle kulobu bungani washaya umoya
41	Kubonakele ukuthi buqinile lobu bungani
42	Akulula ukububhidliza ngenxa yesisekelo
43	Sabo,
44	Kufike wena kugula lutho kwafika wena
45	Zinsizi lutho.
46	Kwafika wena manga lutho
47	Wena mthakathi wezindaba
48	Wagoloza wazigqolozela izitha zakho,
49	Zasangana zingazi ukuthi zizokwenzanjani
50	Bungani ngiyakuhlonipha
51	Awudle ngazimanga namsindo
52	Awupigogo awunontandakubukwa.

11.1 Ngamaphuzu AMATHATHU bhala umqondo wale nkondlo. (3)

11.2 Esitanzeni sokuqala, khipha imisho ekhomba ukuxhumana okuyingxemu. (2)

11.3 Esitanzeni sesibili, khipha imisho enemvumelwano sigcino. (2)

11.4 La magama alandelayo achazani ngendlela asetshenziswe ngayo kule nkondlo:

11.4.1 ukugoloza (2)
11.4.2 ukukhaphuzela (2)
11.4.3 amakloba omlilo (2)

11.5 Iluhlobo luni le nkondlo? (1)

11.6 'Bungani ngikubuke ngakugqolozela'. Hlobo luni lwesifenqo oluqukethwe yilo musho? (2)

11.7 Ubude bemigqa yale nkondlo bunamthelela muni kwisigqi sayo? (1½)
[17½]

NOMA

UMBUZO 12

Funda le nkondlo engezansi bese uphendula imibuzo elandelayo.

Inhlansi Yakho Thuli – SB Mlambo

1 Ngisathwayiza ngizibona ngiyintandan' ezweni
2 Ngishiywe nguNontando dengwane,
3 Amehlo anezithukuthuku zosizi,
4 Ngingaboni lutho wufasimba,
5 Kujuluke namehlo.

6 Ngakubona buqamama.
7 Ngakubona uyinhlasana
8 Ngasondela, ngakubona ucwebezela.
9 Ngamangala, ngankema.
10 Ngakubona ungena kimi ngamehlo.
11 Ngezwa usiyifudumeza inhliziyo,
12 Yokhela, yalanguz' ilangabi.
13 Ngabuzwa ubulangulangu
14 Ngaziba, lakhula ilangabi.
15 Kokheleka nakweziny' izitho.

16 Ukunyamezela kwangiphika.
17 Ukubekezela kwanyamalala.
18 Wadlondlobala umlilo ngazidela.
19 Ngayihlomisa eyomlomo.
20 Ngayiphaka ezikhotheni zakwenu.

21 Ngakujuma ungazelele.
22 Ngakuchoboshisa ngeyamazwi.
23 Ngagadla ngengedla wapaquza,
24 Ngabasela ngewisa ngakuguqisa,
25 Ngagwaza ngesijula.

26 Nganqoba ngingeqhawe.
27 Ngazihasha ngingembongi,
28 Yahlokom' imvelo.
29 Kwabakuhle konke.

30 Ngayithumb' eyakho inhliziyo.
31 Ngayokhelisa yokhela.
32 Kwahlangan' ilangabi.
33 Mawungacishwa muntu
34 Mawungacishwa mvula nomoya.

12.1 Yini le yomlomo eyahlonyiswa yimbongi? (1)

12.2 Chaza lezi zimo zokukhuluma njengoba zisetshenzisiwe enkondlweni:

12.2.1 Ukudlondlobala komlilo (2)

12.2.2 Ukuthumba inhliziyo (2)

12.2.3 Ukuthwabaza (2)

12.3 Khipha impindamqondo etholakala esitanzeni sesithathu bese usho ukuthi inamthelela muni kulesi sigaba. (3)

12.4 Bhala uhlobo lokuxhumana okutholakala esitanzeni sokugcina bese usho ukuthi kuluhlobo luni. (3)

12.5 Khetha impendulo efanele kulezi ezikubakaki:

12.5.1 Ngacoboshisa ngeyamazwi (ngeyezandla, ngeyamagama, ngeyegazi). (1)

12.5.2 Ngazihasha (ngazibongela, ngaziqhenya, ngazibuyisa) ngingembongi. (1)

12.5.3 Yokhela (inyanga, indwangu, inhlansi) yothando. (1)

12.6 Phawula ngesigqi esitholakala esitanzeni sesihlanu. (1½)
[17½]

NOMA

UMBUZO 13

Funda le nkondlo engezansi bese uphendula imibuzo elandelayo.

Ngingoweliba – **NL Luthuli**

1 Umzimba wam' uhlukene nompefumulo.
2 Umzimb' ubuyele kwamhlab' emhlabathini
3 La owadabuka khona.
4 Umphefumulo awusenasabelo kwamhlaba.
5 Umzimba kuphel' onesabelo'
6 Ngob' ungoweliba.

7 Nendodana kaSomandla,
8 Yaba ngeyethuna.
9 Ngolwesithathu yalinqob' iliba,
10 Yavuka kwabaleleyo.
11 Pho mina bengingahlala kanjani
12 Ngingabi ngoweliba njalo na?

13	Um' indodana yoMunt' ingakabuyi,
14	Ngiyoba ngoweliba njalo.
15	Ngiyazi bayokhala balile,
16	Bathi balahlekelwe,
17	Bayosho baze bafakazelane
18	Ngent' eyodwa;
19	Bathi baf' olwembiza ngokuhamba kwami.
20	Keph' engikwaziyo kunye,
21	Mina nabo singabeliba.

13.1 Yiyiphi le ndodana okuthiwa yalinqoba ithuna? (1)

13.2 La magama alandelayo achazani ngendlela asetshenziswe ngayo kule nkondlo:

13.2.1 Umzimba uhlukene nomphefumulo. (2)
13.2.2 Umzimba ungoweliba. (2)
13.2.3 Ukunqoba ithuna. (2)

13.3 Bhala isibonelo semvumelwano siqalo eyeqayo etholakala esitanzeni sokugcina. (1½)

13.4 Bhala umqondo ovezwa isisho 'Baf'olwembiza' ngokwale nkondlo. (2)

13.5 Phawula ngezimpawu zokuloba ezitholakala esitanzeni sesibili ukuthi ziwulolonga kanjani umqondo wenkondlo. (2)

13.6 Kukhona igama imbongi elokhu iliphindaphinda, libhale bese usho ukuthi iliphindelani? (3)

13.7 Chaza ukuthi isihloko sihambelana kanjani nokushiwo yinkondlo. (2)
[17½]

NOMA

UMBUZO 14

Funda le nkondlo engezansi bese uphendula imibuzo elandelayo.

UNozidumo – LMMS Madondo

Ngikubonile mntanomuntu uyiphaka,
Ngikubonile nkosazana uyididiyela
Ngikuzwile mntanomfazi uyiyalela
Ngikuzwile ngane yabantu uyikhakhabeza,
Uyiphake angakholwa nkosazane,
Uyisuse kwelakini koMelika,
Wayisingisa kwelenkolo koSadamu,
Uyiphake yadla amadoda mame,
Uyiphake kwasuka izidumo Nozidumo.

Uyiphathise omkhulu umyalezo,
Kashongo njalo okaBush!
Uyididiyele ntokazi Afrika,
Wayijuba mame omnyama,
Kwagxabhazela izisu emadodeni.
Uyididiyele kwaphela izinseka
Zobumame obumumatha izinyanga,
Abantwana babantu abazocoboshiswa.

Uyiphakile Nozidumo wakithi,
Wanamathela kwabakhulu bakho,
Wayikhomba engahlehliyo,
Wayisingisa kuNtshebende
Iphume ekamabuyaze eyakho,
Wayisingisa kuSadamu
Ngolaka nesankahlu seluxu,
Lokwahluleka kuNtshebende,
Wayikhomba ngolaka oluphindiwe,
Yadla mfazi yadla ndoda kuSadamu.

Izidumo ezingaka uzisusa ngaliphi?
Ulaka olungaka uluthathaphi?
Isibindi esingaka wasifuziswaphi?
Izindimbane ezilele kobandayo?
Ngelakho izwi Nozidumo elinonya,
Ngabe wunya lobugqila boyihlomkhulu?
Ngabe usebenzela usathane ozimpondompondo?
Bebenzeni uma bezicijela imikhonto yabo?
Kakade igquzulwa ubisi lwayo.

14.1 Yikuphi okusikhombisa ukuthi uNozidumo umuntu wesifazane? (1)

14.2 Ngamaphuzu AMATHATHU bhala umqondo wale nkondlo. (3)

14.3 Ngokwale nkondlo uNozidumo uhlasele esuka kuphi eya kuphi? (2)

14.4 Chaza lezi zimo zokukhuluma njengoba zisetshenzisiwe enkondlweni:

14.4.1 Iphume ekamabuyaze eyakho. (2)

14.4.2 Izindimbane ezilele kobandayo. (2)

14.5 Shono uhlobo lokuxhumana olutholakala kubinza lokuqala unike nesibonelo. (2)

14.6 Ngubani lo Ntshebende okukhulunywa ngaye kule nkondlo? (1½)

14.7 Khetha igama elifanele kubakaki.

14.7.1 Ukudidiyela kusho (ukuhlulwa, ukuyivivisa, ukunqoba). (1)

14.7.2 Ukugxabhazela kusho (ukwesaba, ukuzethemba, ukulwa). (1)

14.8 Ngokwembongi yini edala uNozidumo abe nenhliziyo elukhuni? (2)
[17½]

AMAMAKI ESIQEPHU D: 35
AMAMAKI ESEWONKE: 70